Roll No. : ....

Total No. of Questions : **12**] [Total No. of Printed Pages : **4**

APMA–317

M.A. (Previous) Examination, 2023

SANSKRIT

Paper - I

(वैदिक वाङ्मय)

Time : 3 Hours] [*Maximum Marks : 100*

खण्ड–अ **(अंक : 2 × 10 = 20)**

नोट :– सभी **दस** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **50** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **2** अंक का है।

खण्ड–ब **(अंक : 8 × 5 = 40)**

नोट :– सात में से किन्हीं **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **200** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **8** अंक का है।

खण्ड–स **(अंक : 20 × 2 = 40)**

नोट :– चार में से किन्हीं **दो** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **500** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **20** अंक का है।

खण्ड–अ

1. निम्नांकितेषु प्रश्नेषु सर्वेषां प्रश्नानामुत्तराणि देयानि, नैव पञ्चाशताधिकशब्देषु भवितव्यमुत्तरम्–

   (i) अग्निसूक्तस्य कः ऋषिः छन्दः देवताश्च कः इति लिख्यताम् ?

   (ii) त्रिष्टुप् इति छन्दस्य लक्षणं लिखत।

   (iii) शालानिर्माणसूक्तस्य कः अभिप्रायः ? संस्कृतेन लेख्यः।

   (iv) 'सं श्रुतेन गमेमहि' अस्य कः अभिप्रायः ? संस्कृतेन लेख्यः।

(v) 'सा काष्ठा सा परागति:' अस्य क: अभिप्राय: ?

(vi) नचिकेता यमं द्वितीयवररूपेण किम याचत ?

(vii) कति भावविकारा सन्ति ? नामानि लिखत।

(viii) निपातस्य लक्षणं लिखत।

(ix) कृष्णयजुर्वेदस्य शाखानां नामोल्लेख: करणीय:।

(x) वेदस्य अर्थ: लेखनीय:।

खण्ड–ब

नोट :– निम्नांकितेषु प्रश्नेषु केषाञ्चित् **पञ्च**प्रश्नानामुत्तरं द्विशतशब्देषु देयम्। प्रश्नसंख्या 3, 4, 7 अनिवार्या: सन्ति।

2. निम्नांकितमन्त्रस्य सप्रसंगव्याख्या करणीया–

यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास् तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।

ते ह नाकं महिमान: सचन्त यत्र पूर्वे साध्या: सन्ति देवा:॥

अथवा

चित्रं देवानामुदगादनीकं चतुक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्ने:।

आ प्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥

3. निम्नांकितस्य मन्त्रस्य व्याख्या देवगिरा करणीया–

स नं: पितेवं सूनवे अग्नें सूपायनो भंव।

सचंस्वा न: स्वस्तयें॥

अथवा

ता घा ता भद्रा उषसं: पुरासुंरभिष्टिद्युंम्ना ऋतजांतसत्या:।

यास्वींजाना: शंशमान उक्थै: स्तुवञ्छंसन्द्रविंणं सद्य आपं॥

4. उपर्युक्तमन्त्रयोरेकस्य मन्त्रस्य पदपाठः करणीयः छन्दस्य लक्षणश्च लेखनीयः।

5. निम्नांकितस्य मन्त्रस्य सप्रसंगव्याख्या करणीया–

समा च मा समितिश्चावतां प्रजापतेर्दुहितरौ सहविदाने।

येना संगच्छा उप मा स शिक्षाच्चारु वदानि पितरः संगतेषु॥

अथवा

कालो अश्वो वहति सप्तरश्मिः सहस्राक्षो अजरो भूरिरेताः।

तमा रोहन्ति कवयो विपश्चितस्तस्य चक्रा भुवनानि विश्वा॥

6. निम्नांकितस्य मन्त्रस्य सप्रसंगव्याख्या करणीया–

अन्यच्छ्रेयोऽन्यदुतैव प्रेयस्ते उभे नानार्थे पुरुषं सिनीतः।

तयोः श्रेय आददानस्य साधु भवति हीयतेऽर्थाद्य उ प्रेयो वृणीते॥

अथवा

उत्तिष्ठत जाग्रत प्राप्य वरान्निबोधत क्षुरस्य धारा।

निशित दुरत्यया दुर्गं पथस्तत्कवयो वदन्ति॥

7. निम्नांकितानां **चतुर्णां** शब्दानां निर्वचनं संस्कृतेन करणीयम्–

(i) समुद्रः

(ii) शाखा

(iii) आदित्यः

(iv) अन्तरिक्षम्

(v) दक्षिणा

(vi) निघण्टु

(vii) वीरः

(viii) आचार्यः

(ix) नरकम्

(x) ह्रदः

8. ऋग्वेदस्य महत्त्वं प्रस्तूयताम्।

अथवा

उपनिषद्ग्रंथानां परिचयोः देयः।

खण्ड–स

नोट :– निम्नांकितेषु प्रश्नेषु **द्वयोः** प्रश्नयोः उत्तराणि पञ्चशतपरिमितैः शब्दैः खलु देयानि–

9. अधोलिखितेषु कयोः **द्वयोः** टिप्पणी प्रस्तूयताम्–

   (i) आरण्यकग्रन्थाः

   (ii) श्रौतसूत्राणामुपादेयता

   (iii) यजुर्वेदस्य विषयवस्तुः

   (iv) ब्राह्मणसाहित्यस्य महत्त्वम्

10. कठोपनिषदि वर्णितं नैतिकशिक्षाना संक्षेपेण विवेचनं कुरु।

11. अधोलिखितेषु **द्वयोर्**गद्यमागयोः व्याख्या विधेया–

   (i) व्याप्तिभत्वात् तु शब्दस्य

   (ii) न सर्वाणि इति गार्ग्यो वैयाकरणानां चैके।

   (iii) अनर्थका हि मन्त्राः

   (iv) तद्येषु पदेषु स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन विकारेणान्वितौ स्यातां तथा तानि निर्ब्रूयात्।

12. चतुर्षु **द्वौ** प्रश्नौ समाधेयौ–

   (i) अग्निशब्दस्य भू इति धातोः लिट्लकारे च रूपाणि लिखत।

   (ii) प्रमुखवैदिकछन्दानां परिचयो देयः।

   (iii) भूमिसूक्तस्य सारः लेख्यः।

   (iv) शिवसङ्कल्पसूक्तस्य कः अभिप्रायः ?